

MICHAŁ NIEBYLSKI

Katedra Studiów Europejskich
Instytut Nauk o Polityce i Administracji
Uniwersytet Opolski
ORCID: 0000-0003-1623-5886
mniebylski@uni.opole.pl

**WPŁYW POLARYZACJI
NA KRAJOWEJ SCENIE PARTYJNEJ
NA SPÓJNOŚĆ GŁOSWAŃ
POLSKIEJ DELEGACJI NARODOWEJ
W PARLAMENCIE EUROPEJSKIM**

**The Impact of Polarization on the Domestic Party Scene
on the Coherence of Voting by Polish MEPs in the European Parliament**

The aim of this article is to determine whether and to what extent political polarization on the domestic party scene determines the ability of the Polish national delegation in the European Parliament (EP) to shape voting patterns. This problem is presented using the example of Poland. The approach presented in this article is original and scientifically significant. First, previous analyses of the implications of political polarization are usually limited to presenting them in relation to the political system of a given country. Second, research on the coherence of voting in the EP is mostly devoted to political groups, i.e. the relevant actors, who are responsible for stimulating political processes in the EP. The presented approach is not reflected in existing studies on either polarization or the EP, thus constituting a new research proposal. It has been proven that the catalogue of determinants conditioning the coherence of votes should include political polarisation. The study shows that there is a negative correlation between the variables, which means that an increase in the level of polarisation is associated with a decrease in the coherence of votes of the Polish delegation in the EP. And vice versa – a decrease in polarisation at the national level is accompanied by an increase in the ability

of the Polish representation in the EP to reach agreements beyond factions. The presented findings undoubtedly require further verification on a wider set of EU countries.

Keywords: political parties, political polarisation, coherence of votes, European Parliament.

WPROWADZENIE

Polaryzacja polityczna jest pojęciem dobrze znanym na gruncie nauk politycznych¹. W dyskursie naukowym zaprezentowano cały szereg mniej lub bardziej złożonych propozycji definicyjnych. Jest ona najczęściej definiowana jako dystans ideologiczny między podmiotami systemu partyjnego, reprezentującymi odmienny sposób postrzegania rzeczywistości². Spośród wielu istniejących ujęć tego problemu postanowiono oprzeć się na podejściu prezentowanym przez Giovanniego Sartoriego. Według niego polaryzację ideologiczną można rozumieć jako dystans na osi ideologicznej między pozycjami partii lokujących się na skrajnych biegunach i spełniających kryterium relewancji³. Uznaje się, że wyższa wartość tego wskaźnika świadczy o tym, że natężenie konfliktu politycznego rośnie. I odwrotnie, im mniejsza jest jego wartość, tym zwiększa się skłonność aktorów politycznych do preferowania zachowań konsensualnych. W badaniach nad polaryzacją polityczną uwidacznia się jednakże tendencja do ukazywania jej implikacji w wymiarze krajowym, ograniczając ramy analizy do prezentowania jej oddziaływania na funkcjonowanie systemu politycznego lub jego składowych (np. systemu partyjnego). Niewiele natomiast badań ukierunkowano na określenie wpływu polaryzacji w szerszym kontekście. Z naukowego punktu widzenia równie interesujące, co istotne, jest sprawdzenie, czy polaryzacja polityczna na krajowej arenie partyjnej może mieć dalej idące konsekwencje. Innymi słowy, czy może ona wpływać na procesy polityczne zachodzące w Parlamencie Europejskim (PE).

¹ Zob. W. Rafałowski, *Fragmentacja i polaryzacja systemów partyjnych w krajach pokomunistycznych*, rozprawa doktorska, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2014, mps, s. 94–102.

² A. Antoszewski, *Wzorce rywalizacji politycznej we współczesnych demokracjach europejskich*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2004; J. Sanecka-Tyczyńska, *Ocena III Rzeczypospolitej – płaszczyzna polaryzacji współczesnej polskiej sceny politycznej*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Politologica” 2015, nr 14, s. 99–114.

³ G. Sartori, *Parties and Party Systems. A Framework for Analysis*, Wivenhoe Park, Colchester 2005.

Problem badawczy niniejszego artykułu dotyczy tego, czy zjawisko polaryzacji, mimo iż zwyczajowo odnoszone jest do krajowej rzeczywistości politycznej, może rodzić skutki dla procesów zachodzących w europejskiej przestrzeni politycznej. Interesować nas będzie w szczególności wpływ polaryzacji na spójność głosowań delegacji narodowych w PE. Jak wynika z dotychczas przeprowadzonych badań, eurodeputowani są zazwyczaj „sługami dwóch panów”⁴. Z jednej strony zobligowani są do działania zgodnie z instrukcjami grup politycznych, do których przystąpili. Z drugiej zaś ich aktywność w PE podlega ocenie ugrupowań krajowych, którym zawdzięczają mandaty eurodeputowanych. Swoista zależność od partii na szczeblu krajowym otwiera drogę do oddziaływania czynników krajowych, w tym polaryzacji politycznej, na działania posłów do PE, zwłaszcza w kontekście głosowań. Rezultatem podejmowanych decyzji w tym procesie jest stopień (nie)spójności stanowisk podczas głosowań w ramach delegacji narodowej. Rozstrzygnięcie problemu badawczego pozwoli wnieść wkład do dyskusji na temat szerszego zagadnienia, jakim jest to, w jakim stopniu autonomiczna jest dziś europejska przestrzeń polityczna względem procesów politycznych zachodzących na poziomie państw członkowskich.

W artykule przyjęto, iż celem badawczym jest określenie, czy i w jakim stopniu polaryzacja polityczna na krajowej arenie partyjnej warunkuje spójność głosowań w obrębie polskiej delegacji narodowej w PE. Cel ten zrealizowano na przykładzie Polski. Jest ona interesującym przypadkiem do prowadzenia eksploracji naukowej, gdyż – jak wynika z badań politologicznych – od zwycięstwa wyborczego Prawa i Sprawiedliwości (PiS) w 2015 r. wyraźnie wzrosła skala napięć na arenie parlamentarnej⁵.

Przyjęto, iż ramy czasowe analizy stanowiąć będzie okres od 2007 do 2019 r. Okres ten obejmuje trzy kadencje Sejmu RP (2007–2011, 2011–2015 i 2015–2019) oraz dwie kadencje PE (2009–2014 i 2014–2019). Wybrane ramy czasowe dają szansę na obserwację badanych zmiennych w dłuższym horyzoncie czasowym. Realizacja celu badawczego wymaga postawienia trzech pytań badawczych. Po pierwsze, jakie

⁴ W. Słomczyński, D. Stolicki, *Stuga dwóch panów: frakcyjne i narodowe przesłanki głosowania posłów w PE*, [w:] *Podsumowanie siódmej kadencji Parlamentu Europejskiego (2009–2014)*, red. A. Kirpsza, P. Musiałek, D. Stolicki, AT Wydawnictwo, Kraków 2015.

⁵ H. Tworzecki, *Poland: A Case of Top-down Polarization*, „The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science” 2019, t. 681, nr 1, s. 97–119, DOI: 10.1177/00027162188093; S. Horonziak, *Dysfunctional Democracy and Political Polarisation: The Case of Poland*, „Zeitschrift für Vergleichende Politikwissenschaft” 2022, nr 16, s. 265–289, DOI: 10.1007/s12286-022-00536-6.

jest natężenie polaryzacji politycznej na polskiej scenie partyjnej i jak zmieniało się ono w badanym okresie? Po drugie, jaka jest spójność stanowisk w procesie głosowań w obrębie polskiej delegacji narodowej w PE? I wreszcie po trzecie, czy i w jakim stopniu polaryzacja polityczna warunkuje zdolność polskiej delegacji w PE do kształtowania zachowań posłów do Parlamentu Europejskiego w procesie głosowań?

Wobec ograniczonej liczby badań empirycznych ukierunkowanych na implikacje polaryzacji politycznej wykraczające poza kontekst krajowy postanowiono przyjąć w niniejszym artykule jedną hipotezę badawczą. Zakłada ona, że wzrost polaryzacji politycznej na scenie partyjnej wywołuje spadek spójności głosowań w obrębie polskiej delegacji narodowej w PE. Jednocześnie zamierzamy sprawdzić, czy polscy eurodeputowani przejawiać będą większą skłonność do zachowywania spójności w zakresie głosowań w sytuacji, gdy różnice ideologiczne między ugrupowaniami na poziomie krajowym będą relatywnie niewielkie. I odwrotnie, czy zaostrenie polaryzacji na polskiej scenie politycznej prowadzić będzie do obniżenia spójności głosowań polskiej delegacji w PE.

POLARYZACJA I SPÓJNOŚĆ GŁOSOWAŃ JAKO PRZEDMIOT ANALIZ POLITOLOGICZNYCH

W dyskursie naukowym podjęto liczne próby identyfikacji czynników sprzyjających rozwojowi polaryzacji politycznej, jednak dotychczasowe badania nie dostarczyły pełnej odpowiedzi na pytanie, dlaczego areny polityczne w państwach demokratycznych ulegają polaryzacji⁶. Przeprowadzono też wiele badań politologicznych, by określić implikacje wynikające z polaryzacji politycznej dla rywalizacji międzypartyjnej i szerszej – całego systemu politycznego. Udowodniono, iż wysoki wskaźnik polaryzacji może negatywnie wpływać na trwałość koalicji rządowych⁷. Z innych badań wynika, iż w państwach demokratycz-

⁶ S. Callander, J.C. Carbajal, *Cause and Effect in Political Polarization: A Dynamic Analysis*, „Journal of Political Economy” 2022, t. 130, nr 4, s. 825–880, DOI: 10.1086/718200; R. Bernabel, *Does the Electoral Rule Matter for Political Polarization? The Case of Brazilian Legislative Chambers*, „Brazilian Political Science Review” 2015, t. 9, nr 2, s. 81–108, DOI: 10.1590/1981-38212014000200012; D. Autor, D. Dorn, G. Hanson, K. Majlesi, *Importing Political Polarization? The Electoral Consequences of Rising Trade Exposure*, „American Economic Review” 2020, t. 110, nr 10, s. 3139–3183, DOI: 10.1257/aer.20170011.

⁷ P. Warwick, *Ideological Diversity and Government Survival in Western European Parliamentary Democracies*, „Comparative Political Studies” 1992, t. 25, nr 3, s. 332–361, DOI: 10.1177/0010414092025003003; R. Pelizzo, S. Babones, *The Political Economy of Polarized Pluralism*, „Party Politics” 2007, nr 13, s. 53–67.

nych o wysokim natężeniu konfliktu, trudniej jest przeprowadzić skuteczny proces legislacyjny⁸ lub osiągać porozumienie w ważnych dla państwa sprawach⁹. Udowodniono też, iż polaryzacja ogranicza wyborcom możliwość rozliczenia władzy za podejmowane decyzje i ich skutki w wymiarze gospodarczym¹⁰. Russel J. Dalton wysunął nawet tezę, że wysoki poziom polaryzacji może w konsekwencji odpowiadać za upadek reżimów demokratycznych (co potwierdzają przypadki Republiki Weimarskiej i IV Republiki Francuskiej)¹¹. Także współczesne demokracje narażone są na poważne zagrożenia wynikające z wysokiego poziomu polaryzacji (określanego mianem toksycznej polaryzacji)¹². Giovanni Sartori, uwzględniając efektywną liczbę partii uczestniczących w rywalizacji politycznej oraz współczynnik polaryzacji, doszedł z kolei do wniosku, że stabilność systemu partyjnego zwiększa się w warunkach charakteryzujących się niższą liczbą relewantnych aktorów politycznych i niższym poziomem polaryzacji¹³.

Pochopnym byłyby jednak przyjęcie założenia, że wysoki wskaźnik polaryzacji musi wiązać się z samymi negatywnymi efektami dla systemu politycznego. Im mniejsze stają się różnice ideologiczne w obrębie polityki, tym mniej czytelne stają się podziały polityczne dla społeczeństwa. Przy wyższej polaryzacji możliwe jest odwzorowanie na arenie politycznej pluralizmu ideologicznego wśród grup społecznych¹⁴. Wykazano też, że wysoki poziom polaryzacji ułatwia wyborcom identyfikację z aktorami politycznymi¹⁵. Istnienie głębokich różnic ideologicznych na scenie politycznej na ogół ogranicza chwiejność wyborczą. Przy wysokim natężeniu konfliktu ideologicznego mogą więc

⁸ D. Jones, *Party Polarization and Legislative Gridlock*, „Political Research Quarterly”, 2001, t. 54, nr 1, s. 125–141, DOI: 10.2307/449211.

⁹ J.C. Garand, *Income Inequality, Party Polarization, and Roll-call Voting in the U.S. Senate*, „The Journal of Politics” 2010, t. 72, nr 4, s. 1109–1128, DOI: 10.1017/S0022381610000563.

¹⁰ Ch.R. Ellis, J.D. Ura, *Polarization and the Decline of Economic Voting in American National Elections*, „Social Science Quarterly” 2021, t. 102, nr 1, s. 83–89, DOI: 10.1111/ssqu.12881.

¹¹ R.J. Dalton, *The Quantity and the Quality of Party Systems Party System Polarization, Its Measurement, and Its Consequences*, „Comparative Political Studies” 2008, t. 41, nr 7, s. 899–920, DOI: 10.1177/0010414008315860.

¹² F. Milačić, *The Negative Impact of Polarization on Democracy*, FES Regional Office for Cooperation and Peace in Europe, The Friedrich-Ebert-Stiftung, Wiedeń 2021.

¹³ G. Sartori, *The Party Effects of Electoral Systems*, [w:] *Political Parties and Democracy*, red. L. Diamond, R. Gunther, Johns Hopkins University Press, Baltimore 2001, s. 90–105.

¹⁴ Ch.H. Wang, *The Effects of Party Fractionalization and Party Polarization on Democracy*, „Party Politics” 2014, t. 20, nr 5, s. 687–699, DOI: 10.1177/13540688124486.

¹⁵ F. Vegetti, *From Political Conflict to Partisan Evaluations: How Citizens Assess Party Ideology and Competence in Polarized Elections*, „Electoral Studies” 2014, nr 35, s. 230–241, DOI: 10.1016/j.electstud.2014.01.007.

umacniać się więzi między partiami a ich wyborcami. Udowodniono, iż polaryzacja wytwarza silny ładunek emocjonalny, utrwalający poczucie przynależności i tożsamości grupowej, a jednocześnie ustanawiający antagonistyczne relacje z reprezentantami odrębnych środowisk politycznych. Emilia Palonen przekonywała, że polaryzacja może być użytecznym narzędziem politycznym, konstruowanym przez elity partyjne po to, aby wytyczać granice między „nami” a „nimi” i organizować wokół tego podziału rywalizację polityczną¹⁶.

Zainteresowanie polaryzacją i jej wpływem na system polityczny pozwoliło wypracować szereg ustaleń na temat implikacji polaryzacji w wymiarze krajowym. Wciąż jednak niedostateczną uwagę poświęcano skutkom zjawiska polaryzacji dla procesów zachodzących na szczeblu międzynarodowym. Dopiero ostatnie lata przyniosły ożywienie dyskusji nad tą tematyką. Zjawisko polaryzacji analizowano przez pryzmat implikacji, jakie niesie dla międzynarodowej współpracy politycznej¹⁷. Polaryzację zaczęto też badać jako osobne zagadnienie na szczeblu ponadnarodowym (w oderwaniu od kontekstu krajowego). Autorzy wpisujący się w taki nurt badań sprawdzali stopień spolaryzowania Parlamentu Europejskiego i szacowali wpływ rosnących różnic ideologicznych na kształtowanie kierunków polityk europejskich¹⁸. Większość tych badań koncentrowała się jednak na grupach politycznych, co jest zrozumiałe, zważywszy na ich kluczową rolę w kształtowaniu europejskiej sceny politycznej. Jak wynika z badań politologicznych, posiadają one zdolność do modelowania zachowań eurodeputowanych w procesach głosowań, o czym świadczy wysoki poziom frakcyjnej spójności głosowań¹⁹. Rozszerzenie uprawnień ustawodawczych PE wzmacniało spójność głosowań w obrębie

¹⁶ E. Palonen, *Political Polarisation and Populism in Contemporary Hungary*, „Parliamentary Affairs” 2009, t. 62, nr 2, s. 318–334, DOI: 10.1093/pa/gsn048.

¹⁷ C. Hefeker, M. Neugart, *Political Polarization and International Cooperation*, „European Journal of Political Economy” 2023, t. 78, DOI: 10.2139/ssrn.4160645; J. Frieden, *International Cooperation in the Age of Populism*, [w:] L. Brites Pereira i in. (eds), *Economic Globalization and Governance: Essays in Honor of Jorge Braga de Macedo*, Springer Nature, Cham 2021, s. 303–314.

¹⁸ F. Petri, K. Biedenkopf, *Weathering Growing Polarization? The European Parliament and EU Foreign Climate Policy Ambitions*, „Journal of European Public Policy” 2021, t. 28, nr 7, s. 1057–1075, DOI: 10.1080/13501763.2021.1918216; S. Bowler, G. McElroy, *Political Group Cohesion and ‘Hurrah’ Voting in the European Parliament*, „Journal of European Public Policy” 2015, t. 22, nr 9, s. 1355–1365, DOI: 10.1080/13501763.2015.1048704.

¹⁹ S. Hix, *Legislative Behaviour and Party Competition in the European Parliament: An Application of Nominate to the EU*, „Journal of Common Market Studies” 2001, t. 39, nr 4, s. 663–688, DOI: 10.1111/1468-5965.00326; S. Hix, *Parliamentary Behavior with Two Principals: Legislator Preferences, Parties and Voting in the European Parliament*, „American Journal of Political Science” 2002, t. 46, nr 3, s. 688–698.

grup²⁰. Co więcej – proces integracji europejskiej generalnie nie osłabił zdolności grup politycznych do kształtowania zachowań eurodeputowanych w głosowaniach²¹.

Pomimo faktu, iż rywalizacja polityczna na poziomie europejskim ułożona została według klucza ideologicznego, a głównymi aktorami na forum PE są ponadnarodowe grupy polityczne, to zarazem – co jest pewnym paradoksem – obserwuje się zdolność delegacji narodowych do organizowania aktywności eurodeputowanych na forum PE. Warunki rywalizacji w przestrzeni europejskiej, choć zostały skonstruowane w taki sposób, aby czynniki narodowe odciąć od wpływów na procesy decyzyjne w PE, to, jak wynika z badań, nie do końca udało się urzeczywistnić ten zamysł²². Na forum UE niejednokrotnie można zauważyć model głosowania pod wpływem czynników narodowych. Oznacza to, że posłowie do PE wyłamują się z dyscypliny frakcyjnej i podczas głosowań wyrażają stanowisko zgodne z tym, które prezentuje większość delegacji narodowej. Yoo-Duk Kang, analizując głosowania w sprawie handlu UE, w szczególności umów handlowych z państwami trzecimi, ustalił, że przynależność do grup politycznych nie jest jedyną zmienną określającą wzorce głosowań²³. Równie duże znaczenie odgrywają uwarunkowania polityki krajowej. W dyskusji nad determinantami głosowania w PE warto też przytoczyć wyniki badań Heike Klüver i Jae-Jae Spoona. Udowodnili oni, że doniosłość polityczna danej kwestii jest czynnikiem wpływającym na sposób zachowania eurodeputowanych w trakcie głosowań. Im bardziej dana kwestia jest istotna dla ugrupowania krajowego, tym większe prawdopodobieństwo, że delegacja partii na forum PE zagłosuje niezgodnie z grupą polityczną, jeśli pojawiają się różnice w stanowiskach między nią a krajowym środowiskiem politycznym. I odwrotnie – marginalne znaczenie danej kwestii z punktu widzenia partii krajowej sprzyja

²⁰ S. Hix, A. Noury, G. Roland, *A 'Normal' Parliament? Party Cohesion and Competition in the European Parliament, 1979–2001*, „EPRG Working Paper” 2002, nr 9.

²¹ E. Voeten, *Enlargement and the 'Normal' European Parliament*, [w:] *The Legitimacy of the European Union after enlargement*, red. J. Thomassen, Oxford University Press, Oxford 2009, s. 93–114; Ch. Nissen, *Voting Behaviour in the European Parliament 2009–2014. Implications for EU and national politics*, „DIIS Report” 2014, nr 11.

²² Yoo-Duk Kang, *European Affiliations or National Interests? Analyses of Voting Patterns on Trade Policy in European Parliament*, „Baltic Journal of European Studies” 2019, t. 9, nr 4, s. 19–48, DOI: 10.1515/bjes-2019-0036; L. Cicchi, *The Logic of Voting Behaviour in the European Parliament. New In-sights on Party Group Membership and National Affiliation As Determinants of Vote*, IMT Institute for Advanced Studies, Lucca 2013; H. Klüver, J.J. Spoon, *Bringing Salience Back in: Explaining Voting Defection in the European Parliament*, „Party Politics” 2015, t. 21, nr 4, s. 553–564, DOI: 10.1177/1354068813487.

²³ Yoo-Duk Kang, *European Affiliations or National Interests?*, s. 19–48.

zachowaniu spójności w obrębie grupy politycznej²⁴. Badania Lorenzo Cicchiego pokazały, że kierowanie się kluczem narodowym w głosowaniach rozkłada się nierównomiernie wśród eurodeputowanych z różnych państw członkowskich UE. Posłowie z państw o nastawieniu tradycyjnie eurosceptycznym częściej głosowali zgodnie z linią narodową, podczas gdy deputowani z państw znanych z dążeń do pogłębiania integracji europejskiej okazywali większą lojalność grupom politycznym²⁵. Jak wynika z innych badań, wyłamywanie się z dyscypliny frakcyjnej jest bardziej prawdopodobne w obszarach tematycznych, które mają pierwszorzędne znaczenie dla państw członkowskich UE (np. rolnictwo)²⁶.

Jeśli badania pokazują wpływ czynników z poziomu krajowego na wzorce aktywności europosłów na szczeblu europejskim, mimo iż reguły rywalizacji w PE wykluczają formalnie ich wpływ, to uzasadnione wydaje się podjęcie badań ukierunkowanych na sprawdzenie, czy polaryzacja na poziomie krajowym należy do determinant wpływających na procesy polityczne zachodzące na forum PE. Realizacja tak zakrojonego przedsięwzięcia wymaga z kolei skupienia się na roli delegacji narodowych w procesie ustalania stanowisk w głosowaniach. Przedstawione w niniejszym artykule ujęcie nie znajduje odbicia w istniejących studiach, co czyni je nową propozycją badawczą w kontekście badania polaryzacji i jej implikacji dla spójności głosowań w PE.

DANE I METODY

Wybrane metody badawcze na potrzeby realizacji celów przedsięwzięcia badawczego wykazują związek z paradygmatem neopozytywistycznym. Jednym z kluczowych założeń o proveniencji neopozytywistycznej, jakie przyjęto w niniejszym artykule, jest to, iż możliwe jest quasi-obiektywne odkrywanie związków przyczynowo-skutkowych w świecie społecznym²⁷. Większość badań prowadzonych nad polaryzacją i spójnością głosowań czerpie inspiracje właśnie z tego paradygmatu, co implikuje osadzenie realizowanych projektów badawczych na metodologii ilościowej. Podobne rozwiązanie przyjęto w niniejszym

²⁴ H. Klüber, J.J. Spoon, *Bringing Salience Back*, s. 553–564.

²⁵ L. Cicchi, *The Logic of Voting Behaviour in the European Parliament*.

²⁶ W. Słomczyński, D. Stoliczka, *Sluga dwóch panów*; M. Niebylski, *Voting Cohesion*, [w:] *The Polish Delegation in the European Parliament. Stability and Cohesion*, red. K. Zuba, Palgrave Macmillan, Cham 2023, s. 169–190.

²⁷ P.T. Jackson, *The Conduct of Inquiry in International Relations. Philosophy of Science and Its Implications for the Study of World Politics*, Routledge, New York 2011.

artykule. Jednocześnie jednak, aby spełnić wymogi triangulacji²⁸, pozwalającej weryfikować wiarygodność ustaleń badawczych, dane ilościowe skonfrontowano z wynikami analizy jakościowej, bazującej na literaturze przedmiotu i artykułach prasowych. Dobór źródeł do analizy jakościowej opierał się na podejściu celowym. Głównym kryterium doboru była tematyczna zgodność z zakresem przedmiotowym niniejszego artykułu.

Do pomiaru polaryzacji wykorzystuje się różne podejścia i metody (np. sondaże eksperckie w ramach Chaptel Hill Expert Survey)²⁹. Status standardów badawczych w określaniu pozycji partii na osi lewica–prawica mają Manifesto Project Database (MPD) oraz indeks RILE (Right-Left Index)³⁰. W niniejszym badaniu do określenia pozycji partii na osi ideologicznej zastosowano rygory metodologiczne MPD, a wskaźnik polaryzacji politycznej obliczono jako różnicę między skrajnymi pozycjami zajmowanymi na osi ideologicznej przez relewantne ugrupowania uczestniczące w rywalizacji wyborczej. Dla przykładu: jeśli partia X zajmuje najdalej wysuniętą pozycję lewicową na osi ideologicznej (indeks RILE przyjął wartość -20), natomiast partia Y reprezentuje opcję prawicową (indeks RILE na poziomie 15), to wskaźnik polaryzacji dla podanych warunków brzegowych wyniesie 35 .

Spójność delegacji narodowej w PE została określona na podstawie ilościowej analizy głosowań. Założenia metodologiczne tej analizy zostały wypracowane we wcześniejszej publikacji autora³¹. Badaniem objęto łącznie 128 losowo wybranych głosowań z okresu VII i VIII kadencji PE. Dobór próby opierał się na losowaniu systematycznym, polegającym na wyborze do próby elementów populacji generalnej oddalonych od siebie o stałą wartość k , zwaną interwałem losowania (k przyjęło wartość 6). Operatem losowania była baza głosowań stanowiąca zasób portalu VoteWatch Europe.

Dla potrzeb analizy wyodrębniono trzy kategorie tematyczne głosowań: kwestie ekonomiczne, stosunki międzynarodowe oraz problematykę światopoglądową. Do pierwszej kategorii zaliczono trzy

²⁸ Triangulacja polega na kombinacji różnych metod i narzędzi pomiarowych do badania określonego zjawiska. Więcej: N.K. Denzin, *The Research Act*, McGraw-Hill, Nowy Jork 1978.

²⁹ M. Laver, W. Bent Hunt, *Policy and Party Competition*, Routledge, New York–London 1992.

³⁰ Szczegółową analizę metodologii MPD przedstawiono w: M. Niebylski, *Methodological Aspects of Studying Ideological Changes in the Context of Political Parties*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio K – Politologia” 2020, t. 27, nr 1, s. 65–81, DOI:10.17951/k.2020.27.1.65- 81.

³¹ M. Niebylski, *Voting Cohesion*, s. 169–190.

obszary tematyczne określone w ramach VoteWatch jako: rolnictwo, budżet oraz zatrudnienie i sprawy społeczne. W ramach stosunków międzynarodowych uwzględniono politykę zagraniczną i bezpieczeństwo, handel międzynarodowy oraz rozwój. Natomiast do problematyki światopoglądowej przypisano dwa obszary (wolności obywatelskie, sprawiedliwość i sprawy wewnętrzne oraz równość płci)³². Mniejsza liczba obszarów w tej ostatniej kategorii wynikała z ograniczonej liczby zagadnień światopoglądowych w bazie VoteWatch. Opiszana wyżej baza głosowań stanowiła już wcześniej podstawę do obliczenia poziomu spójności polskiej delegacji narodowej w PE³³, przy czym służyła głównie do porównania poziomu spójności głosowań w wymiarze europejskim ze spójnością głosowań na poziomie krajowym.

Z każdego z ośmiu obszarów do analizy wzięto szesnaście losowo wybranych głosowań, przy czym połowa z nich pochodziła z okresu VII kadencji PE, a pozostała część z lat 2014–2019. Do wyliczenia wskaźnika spójności zastosowano indeks Hixa, zwany inaczej indeksem zgodności³⁴. Co prawda w badaniach spójności często stosuje się wskaźnik Rice'a³⁵ lub jego modyfikacje³⁶, lecz z uwagi na słabość tego wskaźnika, polegającą na nieuwzględnieniu sytuacji wstrzymania się od głosu oparto wyliczenia spójności na podejściu Simona Hixa. Zakłada on trójwartościowy model głosowania, w ramach którego parlamentarzysta może podjąć jedną z trzech decyzji – oddać głos za projektem ustawy, zagłosować przeciwko niemu lub wstrzymać się od głosu. Indeks zgodności przyjmuje następujący wzór:

$$AI_i = \frac{\max\{Y_i, N_i, A_i\} - \frac{1}{2}[(Y_i + N_i + A_i) - \max\{Y_i, N_i, A_i\}]}{(Y_i + N_i + A_i)}$$

gdzie Y_i oznacza liczbę głosów „tak” wyrażonych przez grupę w danym głosowaniu, N_i liczbę głosów na „nie”, natomiast A_i liczbę głosów „wstrzymujących się”³⁷. Indeks przyjmuje wartości w przedziale od 0

³² *Ibidem*, s. 172.

³³ *Ibidem*, s. 169–190.

³⁴ S. Hix, A.G. Noury, G. Roland, *Power to the Parties. Cohesion and Competition in the European Parliament, 1979–2001*, „British Journal of Political Science” 2005, t. 35, nr 2, s. 209–234, DOI: 10.1017/S0007123405000128.

³⁵ S.A. Rice, *The Behavior of Legislative Groups. A Method of Measurement*, „Political Science Quarterly” 1925, t. 40, nr 1, s. 60–72, DOI: 10.2307/2142407.

³⁶ R. Born, Ch. Nevison, *The „Agreement Level” Measure, and the Rice Index of Cohesion Revisited*, „American Journal of Political Science” 1974, t. 18, nr 3, s. 617–624, DOI: 10.2307/2110636.

³⁷ S. Hix, A.G. Noury, G. Roland, *Power to the Parties*, s. 215.

do 1, gdzie 0 oznacza całkowity brak spójności, a 1 oznacza maksymalną spójność (wszyscy biorący udział w głosowaniu zajmują identyczne stanowisko). Za spełnienie warunku spójności w głosowaniach uznamy sytuację, w której spójność w polskiej delegacji narodowej w EP przekroczy poziom 0.700.

Wyniki obliczone dla spójności głosowań polskiej delegacji w PE osadzono na osi czasu. Następnie przypisano im wartości związane z obowiązującym ówczesnie poziomem polaryzacji na krajowej arenie politycznej. Podkreślenia wymaga fakt, iż polaryzację oblicza się na podstawie stanowisk ideologicznych wyartykułowanych przez ugrupowania w czasie wyborów parlamentarnych. Wynik obliczony dla partii w roku wyborczym ma charakter obowiązujący przez okres całej kadencji, o ile układ polityczny wytworzony w wyniku procesu wyborczego nie ulegnie zasadniczej zmianie.

Do weryfikacji postawionej w artykule hipotezy badawczej wykorzystano współczynnik korelacji liniowej Pearsona, określający poziom zależności liniowej między zmiennymi.

WYNIKI

Okres 2007–2019 można podzielić na trzy fazy, w których ujawniały się różne typy polaryzacji, określone w niniejszym tekście jako: depolaryzacja, polaryzacja antagonistyczna oraz polaryzacja ekskluzywna. Pierwszy z wymienionych typów występował w latach 2007–2010. Jego specyfika polegała na stopniowym łagodzeniu napięć politycznych. Źródłem drugiego typu polaryzacji stała się tzw. katastrofa smoleńska, która – z pewnym opóźnieniem – uruchomiła konfrontacyjny styl rywalizacji międzypartyjnej. Jej cechą charakterystyczną był znaczący wzrost różnic międzypartyjnych w warunkach eksploracji nowych pól walki pomiędzy aktorami. Trzeci typ polaryzacji możemy obserwować w Polsce od 2015 r., kiedy PiS przejęło władzę i rozpoczęło proces radykalnych zmian w sądownictwie. W proponowanych przez rządzącą wówczas koalicję zmianach widziano próbę zamachu na podstawowe zasady i wartości demokratyczne. Z tego też powodu działania PiS spotkały się z silną reakcją ze strony zarówno opozycji, jak i ruchów społecznych (np. Komitetu Obrony Demokracji). Specyfiką polaryzacji ekskluzywnej jest postrzeganie konkurentów nie tyle jako przeciwników, ile wrogów, których należy wykluczyć z przestrzeni politycznej. Warunki, w których toczy się walka polityczna, nie pozwalają stronom

konfliktu na porozumienia czy zawieranie kompromisów. W porównaniu z poprzednimi typami polaryzacja eksklusywna wyróżnia się także wysokim poziomem różnic międzypartyjnych. Można ją także określać mianem hiperpolaryzacji.

TABELA 1
Polaryzacja na polskiej scenie politycznej

Wybory	Partie polityczne	Indeks RILE	Polaryzacja polityczna
2007	Lewica i Demokraci	-0.329	10.13
	Platforma Obywatelska	5.997	
	Prawo i Sprawiedliwość	9.804	
	Polskie Stronnictwo Ludowe	2.299	
2011	SLD	-0.896	22.71
	Platforma Obywatelska	-4.413	
	Prawo i Sprawiedliwość	17.473	
	Ruch Palikota	6.122	
	Polskie Stronnictwo Ludowe	18.298	
2015	Zjednoczona Lewica	-32.698	43.51
	Platforma Obywatelska	-13.309	
	Prawo i Sprawiedliwość	10.812	
	Nowoczesna	4.352	
	Kukiz'15	-1.549	
	Polskie Stronnictwo Ludowe	-7.263	
2019	Lewica	-28.177	65.48
	Koalicja Obywatelska	-17.282	
	Koalicja Polska	-13.447	
	Konfederacja Wolność i Niepodległość	37.302	
	Prawo i Sprawiedliwość	11.179	
	Wiosna	-20.664	

Źródło: opracowanie własne na podstawie Manifesto Project Database.

Polska scena polityczna po zwycięstwie wyborczym Platformy Obywatelskiej (PO) w 2007 r. weszła w fazę depolaryzacji (po okresie silnej polaryzacji w latach 2005–2007). Złożyło się na to kilka czynników. Po pierwsze, zniknięcie z głównego nurtu polityki środowisk narodowych i populistycznych związanych z Ligą Polskich Rodzin (LPR) i Samoobroną RP. Po drugie, wdrożenie przez PO strategii nazywanej w dys-

kursie publicystycznym polityką „cieplej wody w kranie”. Oznaczało to w praktyce zarządzanie sprawami politycznymi bez próby urzeczywistniania śmiałych wizji ideologicznych, które mogłyby stać się źródłem sporów z innymi środowiskami politycznymi. Uzasadnienie dla realizacji tego typu polityki przedstawił Janusz Lewandowski. Stwierdził on, iż „wielkie ideowe projekty – demokracja, wolny rynek – zostały zrealizowane. Reszta jest pragmatyką, administrowaniem. Ubarwionym przez incydenty i wymogi bieżącej walki o władzę”³⁸. I wreszcie po trzecie, główny konkurent Platformy musiał początkowo mierzyć się z problemami wewnętrznymi („wodzowski” styl zarządzania partią zaczął być publicznie kwestionowany przez Kazimierza M. Ujazdowskiego, Pawła Zalewskiego i Ludwika Dorna³⁹). Po rozwiązaniu tych problemów doszło w PiS do głosu skrzydło bardziej umiarkowane (reprezentowane przez Pawła Poncyliusza, Joannę Kluzik-Rostkowską i Elżbietę Jakubiak). Choć nie miało ono realnego znaczenia w ugrupowaniu, to jednocześnie było użyteczne z punktu widzenia interesów PiS, gdyż pozwalało zasygnalizować opinii publicznej przejście partii na pozycje centroprawicowe. Zarys nowych tendencji ideologicznych w PiS dało się zauważyć się w czasie kongresu programowego zorganizowanego w Krakowie na początku 2009 r. W swoim wystąpieniu Jarosław Kaczyński deklarował wówczas, że „nowoczesne państwo, nowoczesna gospodarka i nowoczesny naród – to sens naszego programu”⁴⁰.

Okres relatywnie niskiej depolaryzacji dobiegł końca przed wyborami parlamentarnymi w 2011 r. Miało to związek zarówno z rewizją założeń ideologicznych dominujących graczy, jak i z procesami politycznymi, które były ich następstwem. Przegrana lidera PiS w drugiej turze wyborów prezydenckich z kandydatem PO Bronisławem Komorowskim doprowadziła do zaostrzenia retoryki politycznej, w której wiele miejsca zaczęto poświęcać katastrofie smoleńskiej i kwestii rozliczenia odpowiedzialnych za to, że do niej doszło⁴¹. Narrację partii ukierunkowano na uprawdopodobnienie tezy o zamachu na Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego i polskie elity polityczne⁴². Zmiana kursu w PiS wiązała się z odsunięciem na boczne tory skrzydła umiarko-

³⁸ *Prawdziwa modernizacja zacznie się, gdy zdobędziemy Pałac*. Wywiad z Januszem Lewandowskim, „Tygodnik Idei Europa” 2009, nr 266, s. 2.

³⁹ *Nie chcemy rozbijać PiS*. Paweł Zalewski w rozmowie z Agnieszką Sopińską, „Rzeczpospolita”, 07.11.2007; *PiS to nie przedsiębiorstwo Kaczyńskiego*. Kazimierz Michał Ujazdowski w rozmowie z Jackiem Harłukowiczem, „Gazeta Wyborcza”, 08.11.2007.

⁴⁰ PAP, *Nowoczesność to sens naszego programu*, <http://old.pis.org.pl/article.php?id=14340> [dostęp: 10.03.2023].

⁴¹ R. Grochal, W. Szacki, *PiS uderza Smoleńskiem*, „Gazeta Wyborcza”, 15.07.2010.

⁴² W. Szacki, *PiS o „zbrodni”*, „Gazeta Wyborcza”, 21.07.2010.

wanego, które ostatecznie zdecydowało się na opuszczenie szeregów PiS i założenie własnego ugrupowania pod nazwą Polska Jest Najważniejsza (PJN) (nawiązano w ten sposób do hasła kampanii z wyborów prezydenckich w 2010 r.)⁴³. Działania PO szły w kierunku budowania szerokiej partii centrum, która, jak przyznawano w dokumencie programowym, łączy rzeczników „wolności i zmiany, jak też ciągłości i autorytetu”⁴⁴. Deklarowano ponadto, iż członkami partii mogą być „konserwatywni liberaloowie i chrześcijańscy demokraci, tradycjonałści i socjaldemokraci. Nie jestełmy ani z prawicy, ani z lewicy. Jestełmy partią otwartą dla wszystkich, którym bliskie sà ideały obywatelskiego państwa”⁴⁵. Nieokreśloność ideologiczna PO stała się bezpośrednią przyczyną odejścia z partii Janusza Palikota, który założył własne ugrupowanie (Ruch Palikota). Oferta programowa nowej inicjatywy politycznej powstała jako synteza liberalizmu gospodarczego z progresywizmem światopoglądowym. Także Sojusz Lewicy Demokratycznej (SLD), po nieudanym eksperymencie politycznym w formule Lewica i Demokraci z 2007 r., szukał sposobu na odbudowanie swojej pozycji za pomocą radykalizacji programowej, czerpiąc wzorce z Hiszpańskiej Socjalistycznej Partii Robotniczej (PSOE), od której zapożyczono ideę rewolucji obyczajowej (tzw. zapateryzm)⁴⁶.

Po drugiej z rzędu wygranej w wyborach parlamentarnych przez PO polaryzacja na scenie politycznej zaczęła się stopniowo pogłębiać. Z jednej strony sama Platforma, wykorzystując korzystne dla siebie uwarunkowania polityczne (m.in. zakończenie okresu kohabitacji po wyborze w 2010 r. Bronisława Komorskiego na urząd Prezydenta RP czy mniejsze uzależnienie od ludowców jako koalicjanta w związku z deklarowaną gotowością wsparcia rządu przez SLD i Ruch Palikota), przystąpiła do realizowania kontrowersyjnych, choć uzasadnionych z punktu widzenia państwa reform, które silnie różnicowały stanowiska partyjne (np. podwyższenie wieku emerytalnego, deregulacja zawodów, podwyższenie podatku VAT). Z drugiej strony na pogłębianie podziałów na arenie politycznej wpływ miała postawa środowiska PiS, które nadal głosiło spiskowe teorie na temat katastrofy smoleńskiej, a następnie – po wyczerpaniu się zdolności tej kwestii do mobilizacji

⁴³ A. Kublik, *Secesjoniści z PiS: Już mamy 15 posłów*, „Gazeta Wyborcza”, 22.11.2010; A. Kublik, *Klub Polska Jest Najważniejsza*, „Gazeta Wyborcza”, 24.11.2010.

⁴⁴ *Następny krok. Razem. Program wyborczy Platformy Obywatelskiej*, Warszawa 2011, s. 10–11.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ L. Rubisz, *Sojusz Lewicy Demokratycznej. Dylemat tożsamości ideowej w dobie postpolitycznej i w polskich warunkach*, [w:] *Sojusz Lewicy Demokratycznej*, red. M. Migalski, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2011, s. 16.

elektoratu – zaczęło zbijać kapitał polityczny na podsycaniu „antyimi-granckich” nastrojów społecznych po wyrażeniu zgody przez rząd Ewy Kopacz na rozlokowanie w Polsce uchodźców i migrantów z Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej⁴⁷. W rywalizacji wyborczej w 2015 r. uczestniczyło też szereg nowych formacji (Kukiz’15, Nowoczesna Ryszarda Petru, Partia Razem, KORWIN), które reprezentowały wyraziste oblicze ideologiczne (dwie pierwsze dostały się nawet do Sejmu, a dwóm ostatnim niewiele zabrakło do przekroczenia progu wyborczego).

Główną osią sporu po wygranej PiS w wyborach w 2015 r. były próby przeforsowania przez tę partię kontrowersyjnych zmian w sądownictwie, zarówno konstytucyjnym, jak i powszechnym⁴⁸. Zmiany wprowadzane przez PiS były odbierane przez opozycję jako zamach na niezależność władzy sądowniczej oraz próba rozmontowywania filarów demokracji w Polsce. Z jednej strony traktowanie formacji Jarosława Kaczyńskiego jako siły antydemokratycznej, z drugiej zaś postrzeganie przeciwników przez PiS jako „totalnej opozycji”, doprowadziło do eskalacji konfliktu. Na wzrost poziomu polaryzacji wpływało też wejście do głównego nurtu polityki takich sił politycznych jak: Konfederacja Wolność i Niepodległość oraz Wiosna, a także powrót na scenę polityczną Lewicy (spadkobierczyni SLD) kierowanej przez Włodzimierza Czarzastego.

Mając wiedzę na temat kształtowania się wskaźnika polaryzacji na arenie krajowej, możemy przejść do omówienia procesów zachodzących na szczeblu europejskim, ze szczególnym uwzględnieniem zdolności polskiej delegacji narodowej do budowania porozumień ponadfrakcyjnych w PE. Na podstawie 128 przeanalizowanych głosowań w PE ustalono, że spójność głosowań w obrębie polskiej delegacji narodowej kształtuje się na relatywnie wysokim poziomie 0.707⁴⁹. Oznacza to, że przeciętnie prawie trzy czwarte polskich eurodeputowanych głosowało na forum PE dokładnie w taki sam sposób. Interesujące jest spojrzenie na poziom wskaźnika spójności w ujęciu dynamicznym. W okresie 2009–2014 spójność głosowań w ramach polskiej delegacji narodowej ukształtowała się na poziomie 0.777. W kolejnej kadencji PE nastąpił spadek wskaźnika spójności (do wartości –0.141).

⁴⁷ K. Czornik, *Problematyka uchodźców (migrantów) z Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej w kampanii parlamentarnej z 2015 roku. Analiza stanowisk*, [w:] *Polskie wybory 2014–2015: kontekst krajowy i międzynarodowy – przebieg rywalizacji – konsekwencje polityczne*, t. 2, red. M. Kolczyński, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2017, s. 157–177.

⁴⁸ A. Pacholska, M. Ujma, *Pięć lat zmian w polskim sądownictwie z perspektywy bezpieczeństwa prawnego*, „*Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. 302, Studia de Securitate*” 2020, t. 10, nr 1, s. 132–158, DOI: 10.24917/26578549.10.1.9.

⁴⁹ M. Niebylski, *Voting cohesion*, s. 177.

TABELA 2
Spójność głosowań polskiej delegacji narodowej w PE (2009–2019)

Kategoria	Obszar tematyczny	Spójność głosowań (AI) 2009–2014	Spójność głosowań (AI) 2014–2019	Spójność głosowań (AI)
Sprawy ekonomiczne	rolnictwo	0.906	0.653	0.780
	budżet	0.781	0.873	0.827
	zatrudnienie i polityka społeczna	0.674	0.675	0.675
	Średnia	0.787	0.733	0.760
Stosunki międzynarodowe	polityka zagraniczna i bezpieczeństwa	0.886	0.806	0.846
	handel międzynarodowy	0.905	0.817	0.861
	rozwój	0.856	0.493	0.675
	Średnia	0.882	0.706	0.794
Sprawy światopoglądowe	wolności obywatelskie, sprawiedliwość i sprawy wewnętrzne	0.757	0.555	0.656
	równość płci	0.569	0.381	0.475
	Średnia	0.663	0.468	0.566
	Średnia spójność głosowań (AI)	0.777	0.636	0.707

Źródło: opracowanie własne na podstawie: M. Niebylski, *Voting Cohesion*, [w:] *The Polish Delegation in the European Parliament. Stability and Cohesion*, red. K. Zuba, Palgrave Macmillan, Cham 2023, s. 178.

W ogólnej populacji przeanalizowanych głosowań w PE zidentyfikowano 19 głosowań (14.8 proc. ogółu), w których polska reprezentacja zajmowała jednomyślne stanowisko (wskaźnik zgodności na poziomie 1), w tym w dwóch przypadkach wypowiedziano się przeciwko rozpatrywanym propozycjom. Pełną zgodność w ramach polskiej delegacji narodowej w PE uzyskano jedenastokrotnie w kontekście głosowań dotyczących wymiaru międzynarodowego, z czego pięć dotyczyło handlu międzynarodowego. W obszarze ekonomicznym jednomyślność osiągnięto sześciokrotnie (w czterech przypadkach dotyczyło to polityki rolnej). W wymiarze światopoglądowym polscy europosłowie dwa razy wyrazili wspólne stanowisko (obie tego typu sytuacje odnotowano w obszarze wolności obywatelskich, sprawiedliwości i spraw wewnętrznych). Wśród głosowań negatywnych, ukierunkowanych na wyrażenie sprzeciwu wobec rozpatrywanych kwestii, jedno głosowanie dotyczyło zniesienia systemu kwot mlecznych, co budziło szereg obaw u polskich posłów do PE o to, jak przyjęcie proponowanych rozwiązań wpłynie na kondycję finansową polskiego rynku mleczarskiego.

Drugie z kolei odnosiło się do projektu rezolucji Parlamentu Europejskiego w sprawie stosunków handlowych UE–Rosja po przystąpieniu Rosji do WTO. Do interesujących ustaleń można dojść, gdy ulokuje się jednomyślne głosowania polskich eurodeputowanych na osi czasu. Okazuje się, iż blisko 95 proc. głosowań tego typu odnotowano w okresie 2009–2014. Zaledwie raz udało się osiągnąć jednolite stanowisko w czasie VIII kadencji PE⁵⁰.

Badanie spójności głosowań przeprowadzono również w podziale na trzy kategorie tematyczne, wyodrębniając, jak już wcześniej sygnalizowano, sprawy ekonomiczne, stosunki międzynarodowe oraz sprawy światopoglądowe. Ustalono, że poziom spójności w głosowaniach wykazuje silny stopień powiązania z tematyką głosowania na arenie europejskiej. W głosowaniach dotyczących spraw ekonomicznych i stosunków międzynarodowych zgodność na poziomie polskiej delegacji narodowej w PE była niekwestionowana (blisko 80 proc. posłów do PE zajmowało to samo stanowisko). W przypadku spraw światopoglądowych nie można mówić o tym, by polskim europosłom udało się wypracować wspólne stanowisko narodowe (indeks Hixa przyjął wartość 0,566)⁵¹.

Warto zwrócić uwagę na to, z czego wynikają tak drastyczne różnice między poziomem spójności polskiej delegacji w czasie VII kadencji PE a stopniem (nie)spójności w PE VIII kadencji. Jest to tym bardziej interesujące, iż polscy eurodeputowani po wyborach w 2014 r. w zasadzie utracili zdolność budowania jednolitego stanowiska w głosowaniach (odnotowano tylko jeden przypadek na sześćdziesiąt cztery głosowania przeanalizowane w VIII kadencji PE, choć w poprzedniej kadencji takie sytuacje zdarzały się nader często). Innymi słowy, należy sprawdzić, czy stopień polaryzacji na arenie krajowej jest w stanie wpływać na możliwość budowania porozumień w obrębie polskiej delegacji w PE. Spodziewamy się – do czego odnosi się hipoteza badawcza – iż wzrost polaryzacji powoduje spadek spójności głosowań w obrębie polskiej delegacji narodowej w PE.

W celu weryfikacji hipotezy badawczej przeprowadzono analizę współczynnika korelacji Pearsona, służącej do badania zależności między dwiema zmiennymi. Wartość współczynnika mieści się w przedziale od –1 do 1. Im większa jest jego wartość bezwzględna, tym silniejsza jest zależność liniowa między zmiennymi. Dla całego zbioru analizowanych głosowań (N=128) współczynnik korelacji

⁵⁰ *Ibidem*, s. 185.

⁵¹ *Ibidem*, s. 178.

Pearsona wyniósł $-0,2727$. Oznacza to, iż korelacja ma siłę umiarkowaną. Przeprowadzone obliczenia wykazały ponadto, iż związek między badanymi zmiennymi ma wartość ujemną. W tym przypadku wzrost jednej wartości (poziomu polaryzacji) powoduje spadek drugiej zmiennej (spójności głosowań w PE). Uzyskany wynik należy uznać za statystycznie istotny (pozwala na odrzucenie hipotezy zerowej), wartość p jest bowiem równa lub mniejsza od poziomu istotności. W świetle uzyskanych wyników należy stwierdzić, iż postawiona hipoteza została zweryfikowana pozytywnie. Można zatem przyjąć, iż polaryzacja jest determinantą wpływającą na zdolność polskiej delegacji narodowej do organizowania głosowania w PE, przy czym siła oddziaływania tej zmiennej znajduje się na przeciętnym poziomie.

TABELA 3
Weryfikacja hipotezy badawczej

	VII kadencja PE	VIII kadencja PE	VII + VIII kadencja (łącznie)
współczynnik korelacji Pearsona	$-0,0563$	$-0,0922$	$-0,2727$
p-value	$0,659$	$0,469$	$0,002$

Źródło: opracowanie własne.

DYSKUSJA

Wyniki przeprowadzonego skłaniają do nowego spojrzenia na zjawisko polaryzacji. Ograniczanie jego skutków wyłącznie do krajowej rzeczywistości politycznej jest nieuzasadnione i może prowadzić do redukcji jej potencjału jako determinanty szerszych procesów politycznych. Polaryzacja może bowiem istotnie wpływać na zachowania polskiej delegacji narodowej w europejskiej przestrzeni politycznej. Poprzez głosowania w PE polskie ugrupowania tam obecne podtrzymują konflikt i podziały w stosunku do swoich krajowych oponentów należących do delegacji narodowej w PE lub – przeciwnie – mogą kontynuować współpracę zapoczątkowaną na szczeblu krajowym.

Wnioski wynikające z analizy zebranych danych skłaniają do refleksji nad tym, dlaczego głosowania na forum PE dotyczące problematyki światopoglądowej charakteryzowały się znacznie niższym poziomem spójności w porównaniu z pozostałymi dwiema kategoriami

tematycznymi? Zaryzykować można twierdzenie, że wymiar światopoglądowy jest jedynym, który posiada rzeczywisty potencjał do polaryzacji ideologicznej wśród polskich partii politycznych, co zasadniczo wyklucza możliwość osiągnięcia wspólnego stanowiska na forum PE. Chociaż obszary takie jak polityka ekonomiczna i stosunki międzynarodowe również mogą generować antagonizmy między partiami, to jednak istniejące różnice ideologiczne między ugrupowaniami nie są na tyle głębokie, aby sparaliżować inicjatywy ukierunkowane na poszukiwanie konsensusu wśród polskich eurodeputowanych. Konkluzja ta koresponduje z ustaleniami innych badaczy. Jak zauważył Waldemar Wojtasik, od czasów rewolucji industrialnej fundamentalna dla podziału lewica–prawica płaszczyzna ekonomiczna utraciła we współczesnych czasach zdolność do skutecznego polaryzowania podmiotów na arenie politycznej⁵². Trzeba też osadzić obserwacje dotyczące polskiej rzeczywistości politycznej w szerszym kontekście zmian identyfikowanych w nowoczesnych demokracjach. Już badania Ronalda Ingleharta ukazywały rolę podziału materializm–postmaterializm w kontekście powstawania konfliktów politycznych w Europie Zachodniej po II wojnie światowej⁵³. Zidentyfikowane tendencje prowadziły do wzrostu znaczenia problemów światopoglądowych i aksjologicznych w obrębie polityki. Istnieje też szereg badań potwierdzających występowanie w przestrzeniach politycznych procesów konwergencyjnych, objawiających się ograniczeniem różnic programowych między relewantnymi ugrupowaniami głównie w obszarze ekonomicznym, ale także w odniesieniu do innych zagadnień (np. polityki zagranicznej)⁵⁴.

W polskim dyskursie politycznym w obszarze światopoglądowym wyraźnie wyróżniają się dwa rywalizujące nurty. Z jednej strony mamy

⁵² W. Wojtasik, *Kwestie ekonomiczne jako czynnik dyskrepancyjny identyfikacji politycznych*, „Preferencje Polityczne: postawy, identyfikacje, zachowania” 2009, nr 1, s. 153–172.

⁵³ R. Inglehart, *The Silent Revolution in Europe: Intergenerational Change in Post-industrial Societies*, „The American Political Science Review” 1971, nr 65, nr 4, s. 991–1017, DOI: 10.2307/1953494; P. A. Abramson, R. Inglehart, *Generational Replacement and Value Change in Six West European societies*, „American Journal of Political Science” 1986, t. 30, nr 1, s. 1–25, DOI: 10.2307/2111292.

⁵⁴ D. M. Andrews, *Capital Mobility and State Autonomy: Toward a Structural Theory of International Monetary Relations*, „International Studies Quarterly” 1994, t. 38, nr 2, s. 193–218, DOI: 10.2307/2600975; S. Strange, *The Retreat of the State: The Diffusion of Power in the World Economy*, Cambridge University Press, Cambridge 1998, DOI: 10.1017/CBO9780511559143; G. Garrett, D. Mitchell, *Globalization, Government Spending, and Taxation in the OECD*, „European Journal of Political Research” 2001, t. 39, nr 2, s. 145–177, DOI: 10.1111/1475-6765.00573; P.G. Cerney, *Paradoxes of the competition state: The dynamics of Political Globalization*, „Government and Opposition” 1997, t. 32, nr 2, s. 251–274, DOI: 10.1111/j.1477-7053.1997.tb00161.x.

do czynienia z tradycjonalizmem katolickim, którego orędownikami są pravicowe, narodowe i konserwatywne środowiska polityczne skupione wokół takich partii jak PiS, Solidarna Polska (przemianowana w 2023 r. na Suwerenną Polskę) czy Konfederacja. Drugim nurtem jest progresywizm laicki. Reprezentują go w głównej mierze siły lewicowe (Nowa Lewica, Razem), ale także, w mniej rozbudowanej postaci, PO i Nowoczesna⁵⁵. Nurty te wykazują fundamentalne różnice w kwestii oceny roli i miejsca Kościoła katolickiego w życiu publicznym. Różni je stosunek do zakresu wolności ludzkiej, w tym prawa do aborcji. Odmienne zapatrują się na prawa mniejszości, w szczególności zaś mniejszości seksualnych. Różnią się także sposobem rozumienia demokracji i państwa prawa. Są to więc te kwestie, które po 2015 r. stały się zarzewiem konfliktu między głównymi siłami politycznymi w Polsce oraz – co ważniejsze – ściągnęły na Polskę zarzuty Komisji Europejskiej o łamanie zasad praworządności, co w konsekwencji uruchomiło postępowanie przed Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE)⁵⁶. Brak spójności w kwestiach światopoglądowych na poziomie krajowym przekładał się na wyłączenie tego obszaru z przestrzeni uzgadniania wspólnych stanowisk w ramach delegacji narodowej w PE, co można odbierać jako potwierdzenie autentyczności różnic między rywalizującymi ze sobą ugrupowaniami. Znaczenie wymiaru światopoglądowego jako przestrzeni do artykulacji tożsamości ideologicznej partii jest trudne do przecenienia. Znajduje to swoje odbicie w próbach klasyfikacji pozycji ideologicznych ugrupowań. W ujęciu Krzysztofa Zuby dychotomia interwencjonizm–wolny rynek (odpowiednik diady lewica–prawica) krzyżuje się z podziałem na światopogląd tradycjonalistyczny i światopogląd otwarty⁵⁷. W podejściu Marka Migalskiego, Waldemara Wojtasika oraz Marka Mazura dwuwymiarowa przestrzeń składa się z płaszczyzny ekonomicznej (etatyzm–leseferyzm) oraz płaszczyzny aksjologicznej (fundamentalizm religijny–permisywizm)⁵⁸.

⁵⁵ M. Niebylski, *Voting Cohesion*, s. 180.

⁵⁶ J. Barcz, A. Grzelak i R. Szyndlauer, *Problem praworządności w Polsce w świetle dokumentów Komisji Europejskiej. Okres „dialogu politycznego” 2016–2017*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2020.

⁵⁷ K. Zuba, *Polska scena polityczna: ciągłość i zmiana*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2012, s. 206.

⁵⁸ M. Migavtliski, W. Wojtasik, M. Mazur, *Polski system partyjny*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 35.

KONKLUZJE

Na zdolność delegacji narodowych do organizowania procesów głosowań w PE oddziaływać mogą różne czynniki. W niniejszym artykule udowodniono, iż do grupy determinant warunkujących spójność głosowań należy zaliczyć polaryzację polityczną, przy czym zależność między zmiennymi wykazano na podstawie analizy danych dla Polski. Z badania wynika, iż pomiędzy zmiennymi zachodzi korelacja ujemna, co oznacza, że wzrost poziomu polaryzacji wiąże się ze spadkiem spójności głosowań polskiej delegacji w PE. I odwrotnie – spadkowi polaryzacji na szczeblu krajowym towarzyszy wzrost zdolności polskiej reprezentacji w PE do osiągania porozumień ponadfrakcyjnych. Istotnym ustaleniem płynącym z badania jest także to, iż największy zakres różnic między ugrupowaniami występuje dziś w wymiarze światopoglądowym. W efekcie wymiar ten został wyłączony jako przestrzeń podejmowania wspólnych decyzji w PE (spójność głosowań jest najniższa w tym właśnie obszarze tematycznym).

Uzyskane wyniki badań pozwalają zrozumieć logikę procesów politycznych zachodzących w PE oraz ich uwarunkowań. Niewątpliwie jednak temat ten wymaga dalszych eksploracji naukowych. Potrzebne wydaje się podjęcie szerszych badań ukierunkowanych na sprawdzenie, czy zależność pomiędzy badanymi zmiennymi (polaryzacja i spójnością głosowań) zachodzi także w grupie pozostałych państw członkowskich UE. Szczególnie interesujące wydaje się porównanie wyników obliczonych dla Polski z ustaleniami obejmującymi państwa (np. Węgry), w których obserwuje się podobny wzrost napięć politycznych. Ustalenia badawcze z tak skonstruowanego projektu mogą znacząco wzbogacić dyskurs naukowy, dostarczając nowych spostrzeżeń i wniosków co do kontekstu rywalizacji politycznej w PE i wpływu czynników krajowych na europejską przestrzeń polityczną.

LITERATURA

- Abramson P.A., R. Inglehart, *Generational Replacement and Value Change in Six West European Societies*, „American Journal of Political Science” 1986, t. 30, nr 1, s. 1–25, DOI: 10.2307/2111292.
- Andrews D. M., *Capital Mobility and State Autonomy: Toward a Structural Theory of International Monetary Relations*, „International Studies Quarterly” 1994, t. 38, nr 2, s. 193–218, DOI: 10.2307/2600975.

- Antoszewski A., *Wzorce rywalizacji politycznej we współczesnych demokracjach europejskich*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2004.
- Autor D., D. Dorn, G. Hanson, K. Majlesi, *Importing Political Polarization? The Electoral Consequences of Rising Trade Exposure*, „American Economic Review” 2020, t. 110, nr 10, s. 3139–3183, DOI: 10.1257/aer.20170011.
- Barcz J., A. Grzelak i R. Szyndlauer, *Problem praworządności w Polsce w świetle dokumentów Komisji Europejskiej. Okres „dialogu politycznego” 2016–2017*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2020.
- Bernabel R., *Does the Electoral Rule Matter for Political Polarization? The Case of Brazilian Legislative Chambers*, „Brazilian Political Science Review” 2015, t. 9, nr 2, s. 81–108, DOI: 10.1590/1981-38212014000200012.
- Born R., Ch. Nevison, *The „Agreement Level” Measure, and the Rice Index of Cohesion Revisited*, „American Journal of Political Science” 1974, t. 18, nr 3, s. 617–624, DOI: 10.2307/2110636.
- Bowler S., McElroy G., *Political Group Cohesion and ‘Hurrah’ Voting in the European Parliament*, „Journal of European Public Policy” 2015, t. 22, nr 9, s. 1355–1365, DOI: 10.1080/13501763.2015.1048704.
- Callander S., Carbajal J.C., *Cause and Effect in Political Polarization: A Dynamic Analysis*, „Journal of Political Economy” 2022, t. 130, nr 4, s. 825–880, DOI: 10.1086/718200.
- Cerney P.G., *Paradoxes of the Competition State: The Dynamics of Political Globalization*, „Government and Opposition” 1997, t. 32, nr 2, s. 251–274, DOI: 10.1111/j.1477-7053.1997.tb00161.x.
- Cichi L., *The Logic of Voting Behaviour in the European Parliament: New In-sights on Party Group Membership and National Affiliation as Determinants of Vote*, IMT Institute for Advanced Studies, Lucca 2013.
- Czornik K., *Problematyka uchodźców (migrantów) z Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej w kampanii parlamentarnej z 2015 roku. Analiza stanowisk*, [w:] *Polskie wybory 2015: kontekst krajowy i międzynarodowy – przebieg rywalizacji – konsekwencje polityczne*, t. 2, red. M. Kolczyński, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2017, s. 157–177.
- Dalton R.J., *The Quantity and the Quality of Party Systems Party System Polarization, Its Measurement, and its Consequences*, „Comparative Political Studies” 2008, t. 41, nr 7, s. 899–920, DOI: 10.1177/0010414008315860.
- Ellis Ch.R., Ura J.D., *Polarization and the Decline of Economic Voting in American National Elections*, „Social Science Quarterly” 2021, t. 102, nr 1, s. 83–89, DOI: 10.1111/ssqu.12881.

- Frieden J., *International Cooperation in the Age of Populism*, [w:] *Economic Globalization and Governance: essays in Honor of Jorge Braga de Macedo*, red. L. Brites Pereira i in., Springer Nature, Cham 2021, s. 303–314.
- Garand J.C., *Income Inequality, Party Polarization, and Roll-call Voting in the U.S. Senate*, „The Journal of Politics” 2010, t. 72, nr 4, s. 1109–1128, DOI: 10.1017/S0022381610000563.
- Garrett G., Mitchell D., *Globalization, Government Spending, and Taxation in the OECD*, „European Journal of Political Research” 2001, t. 39, nr 2, s. 145–177, DOI: 10.1111/1475-6765.00573.
- Hefeker C., Neugart M., *Political Polarization and International Cooperation*, „European Journal of Political Economy” 2023, t. 78, DOI: 10.2139/ssrn.4160645.
- Hix S., *Legislative Behaviour and Party Competition in the European Parliament: An Application of Nominate to the EU*, „Journal of Common Market Studies” 2001, t. 39, nr 4, s. 663–688, DOI: 10.1111/1468-5965.00326.
- Hix S., *Parliamentary Behavior with Two Principals: Legislator Preferences, Parties and Voting in the European Parliament*, „American Journal of Political Science” 2002, t. 46, nr 3, s. 688–698.
- Hix S., A.G. Noury, G. Roland, *Power to the Parties. Cohesion and Competition in the European Parliament, 1979-2001*, „British Journal of Political Science” 2005, t. 35, nr 2, s. 209–234, DOI: 10.1017/S0007123405000128.
- Hix S., A. Noury, G. Roland, *A ‘Normal’ Parliament? Party Cohesion and Competition in the European Parliament, 1979–2001*, „EPRG Working Paper” 2002, nr 9.
- Horonziak S., *Dysfunctional Democracy and Political Polarisation: The Case of Poland*, „Zeitschrift für Vergleichende Politikwissenschaft” 2022, nr 16, s. 265–289, DOI: 10.1007/s12286-022-00536-6.
- Inglehart R., *The Silent Revolution in Europe: Intergenerational Change in Post-industrial Societies*, „The American Political Science Review” 1971, nr 65, nr 4, s. 991–1017, DOI: 10.2307/1953494.
- Jackson P.T., *The Conduct of Inquiry in International Relations. Philosophy of Science and Its Implications for the Study of World Politics*, Routledge, New York 2011.
- Jones D., *Party Polarization and Legislative Gridlock*, „Political Research Quarterly” 2001, t. 54, nr 1, s. 125–141, DOI: 10.2307/449211.
- Kang Y.D., *European Affiliations or National Interests? Analyses of Voting Patterns on Trade Policy in European Parliament*, „Baltic Journal of European Studies” 2019, t. 9, nr 4, s. 19–48, DOI: 10.1515/bjes-2019-0036y.